

Відгук

**офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Омельченко Світлани Олександрівни про дисертацію
Максимовської Наталії Олександрівни „Теоретичні і методичні засади
соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері
дозвілля”, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Проблемі соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля присвячено дисертаційне дослідження Максимовської Н. О. Актуальність роботи посилюється тим, що нині не достатньо обґрунтованими є основи соціально-педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах країни та у сфері дозвілля, а також бракує наукової уваги в дослідженні соціальних аспектів існування молоді особистості в глобальному світі.

Основні наукові положення та зміст дисертації свідчать, що автор у цій роботі долає, з одного боку, обмеженість наукової уяви про можливість сфери дозвілля в процесі соціального виховання студентської молоді, з іншого, – обґрунтовує засади соціально-педагогічної діяльності з цією соціальною групою саме через інтеграцію та вдосконалення позанавчальної та дозвілдової діяльності в нових умовах інформаційної доби.

Актуалізацію та розв'язання визначених суперечностей автор ґрунтує на аналізі багатьох історичних та сучасних досягненнях філософії, соціології, культурології, психології, збагачуючи ними соціальну педагогіку. Максимовської Н. О. запропоновано вирішення заявленої наукової проблеми через застосування системного, культурологічного, діяльнісного, синергетичного, партисипативного підходів, а також доведення власних позицій на основі соціально-педагогічної парадигми. Одночасно дисертація просякнута особливостями соціокультурної ситуації в нашій країні, що зумовлює визначення специфіки соціального розвитку у сфері дозвілля студентства України.

Дисертаційна робота Н.О. Максимовської має чітку структуру: вступ, чотири розділи, висновки до розділів та загальні, список використаних джерел (729 найменувань), додатки (19). Обсяг дисертації відповідає нормі.

Науковий апарат дисертації є доцільним та взаємопов'язаним. Об'єкт, предмет, мета, концепція, гіпотеза знайшли своє розкриття в основному змісті роботи, а також у висновках. Наукова новизна роботи, полягає у визначенні теоретичних засад та обґрунтуванні системи анімаційної соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля.

Власні наукові положення автор основує на глибокому теоретичному аналізі термінологічного апарату дисертаційної роботи; якісному дослідженні методологічних, теоретичних, змістовних й процесуальних аспектів обраної теми; безпосередньо пов'язує із реалізацією закону України „Про вищу освіту” (2014 р.), Концепції національного виховання студентської молоді (2009), закону України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” (1993 р.), закону України „Про культуру” (2010).

Дисертація Максимовської Н.О., безумовно, є соціально-педагогічним дослідженням, бо автор звертається не лише до проблеми організації фахової діяльності у вищій школі, але й переконливо доводить, що використання принципу гармонізації індивідуального та соціального в процесі соціалізації особистості є найперспективнішим для вирішення цієї проблеми та зумовлює залучення інтегрованих соціально-виховних впливів відкритої сфери дозвілля для активізації та розвитку соціальності молоді людини.

Автор виявила вміння відбирати найбільш вагомі та суттєві положення для доведення основних ідей дисертації. Так, визначено теоретичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля, які ґрунтуються на загальнофілософських уявленнях про активну творчу сутність особистості, взаємозв'язку розвитку особистості й соціального середовища, загальнонаукових підходах до наукових досліджень.

Саме ці наукові позиції сприяють вирішенню зазначених при обґрунтуванні актуальності проблеми, суперечностей, провідної мети дослідження.

Заслуговує на увагу аналіз сфери дозвілля у філогенезі, що дозволило виокремити періоди, упродовж яких відбувався суттєвий процес зрушення в актуалізації дозвіллевих потреб та здійсненні дозвіллевої діяльності, розбудові дозвіллевого простору й способах його врегулювання: колективно-синкретичний у Первісні часи (необхідність соціального наслідування реалізовувалася в синкретичній ритуально-обрядовій діяльності, зокрема первісних святах та примітивній мистецько-ігровій активності); державно-регламентуючий за доби Архаїки й Античності (дозвілля як продуктивний стан вільної людини, важіль регулювання державного життя, механізм гармонізації духовного та фізичного розвитку, для чого створена розгалужена інфраструктура сфери дозвілля); обмежувально-становий у Середньовіччі (жорстка ціннісна зумовленість та станова детермінація); прагматично-соціалізуючий за Індустріальної доби (дозвілля як можливість вільно обраної діяльності для розвитку та додатковий чинник раціоналізації й прагматизації). Максимовська Н.О. обґрунтовано доводить, що у будь-які часи сфера дозвілля розвивалася відповідно до соціально-культурних умов, у ній уможлиблювалася розбудова актуальної для певного часу та соціального стану соціальності (колективні обрядові дії, свята, мистецькі дійства, спортивні вправи та змагання, театралізовані видовища, інтелектуально-просвітницькі й благодійні заходи тощо).

Логічно подано термінологічну базу дослідження, зокрема термін „дозвілля” визначено як історичне соціально-культурне явище, яке ґрунтується на задоволенні дозвіллевих потреб, що виражається у відповідній діяльності соціальних суб'єктів у вільний час та здійснюється в спеціально створеному просторово-інституціональному середовищі. Дозвіллева діяльність трактується як ціннісно зумовлене вільне обрання та здійснення активних дій соціальними суб'єктами для задоволення духовних і соціальних

потреб у дозвілєвому просторово-інституціональному середовищі. Сфера дозвілля обґрунтовано визначається як складова загального соціально-культурного простору, що відображає наявність дозвілєвих потреб, актуальний стан та змістовне наповнення дозвілєвої діяльності, через яку створюються умови для їх задоволення, інфраструктура, що інтегрує різні структурні елементи: специфічні заклади культури та установи, де реалізуються потреби й здійснюється дозвілєва діяльність (зклади освіти, соціальної сфери тощо), різні рівні реалізації (особистість, група, суспільство) й управління (наукова обґрунтованість, законодавче регулювання, кадровий та ресурсний потенціал, самоуправління).

Позитивно можна оцінити спробу Максимовської Н. О. дослідити тенденції розвитку студентського дозвілля як окремого явища в історії становлення системи вищої освіти. Обґрунтованим є висновок, що разом із динамікою вищої освіти й соціального образу студента змінюються умови, у яких реалізується відповідна роль через сферу дозвілля та розбудовується студентське дозвілля, що ґрунтується на дозвілєвих потребах, діяльності в дозвілєвому середовищі інтелектуальної еліти суспільства, і розглядається як напрям її громадянського та професійного розвитку.

Серед провідних здобутків дисертації значимими є висновки щодо специфіки дозвілля вітчизняних студентів: перші заклади вищої освіти на землях України віддзеркалювали статус установи (ідея культурно-національного відродження та здійснення просвітницької місії через підготовку релігійних діячів та інтелектуалів), соціальний образ студентства (доволі „сконцетрований” у часі, на відміну від поступового розвитку образу студентів європейських університетів, бо вони мали об’єднати ролі богослова, інтелектуала та громадянина водночас), виокремлювали види позанавчальної діяльності (зокрема наукова та мистецька виховні сфери), а також вихід за межі ВНЗ із певними моделями дозвілєвої діяльності (рекреації, вистави).

Автором обґрунтовано доводиться, що студентська молодь в інформаційному суспільстві – провідний соціальний суб'єкт, бо має необмежений доступ до інформації і трансформує її залежно від власної соціальної позиції, зумовленої ціннісним підґрунтям. Отже, дозволя цієї групи молоді стає показовим для визначення провідних моделей її життєдіяльності й формування соціального образу.

Не можна заперечувати, що дозвіллева діяльність студентів в умовах інформаційного суспільства має відбивати аспект усвідомлення можливостей інформаційного простору для дозволя: критичне осмислення дозвіллевих ресурсів Інтернету, використання провідних інформаційних і медіатехнологій для досягнення соціально позитивної мети. Для цього потрібна наукова основа – соціальна педагогіка дозволя – для якої, за твердженням Максимовської Н.О., створено належні умови.

Сьогодення актуалізує необхідність новітнього наповнення дозвіллевої діяльності, виявляє трансформаційні проблеми сфери дозволя України.

Для реалізації завдань дисертації автором обґрунтовано та доведено, що особливості соціально-педагогічної діяльності (СПД) у сфері дозволя визначаються сформованими дозвіллевими потребами соціальних суб'єктів, різноманітним виборів, котрі надаються у сфері дозволя та які соціальний суб'єкт може здійснити на основі власних соціально позитивних потреб, специфічними умовами у межах різноманітної дозвіллевої інфраструктури, інституції якої мають власну специфіку та засоби створення соціально-виховного середовища тощо.

Позитивно можна оцінити позицію автора про те, що анімація – це об'єктивне явище, яке актуалізувалося в сучасних соціально-культурних умовах у контексті різних наукових галузей, її сутність полягає в ініціації соціальної суб'єктності, характеризує якість соціальної взаємодії. Відповідно, серед напрямів СПД (адаптація, профілактика, корекція, реабілітація та ін.) немає такого, який би не потребував виявлення власної активності соціального суб'єкта. Отже, анімація може характеризувати

високий рівень соціальної суб'єктності під час, наприклад, підвищення адаптаційного потенціалу, або високий рівень соціальної взаємодії надає нових якісних характеристик реабілітаційному процесу. Можна в цілому погодитися, що анімація – це якісна характеристика СПД, підхід до її здійснення у сфері дозвілля.

Максимовська Н.О. доводить, що основною вимогою реалізації анімаційного підходу соціально-педагогічної діяльності є дотримання таких провідних принципів: безпосередня участь соціальних суб'єктів, активна позиція учасників, емоційно-творча спрямованість, повага до кожної особистості, емпатія та прийняття, вивільнення для творчості, позитивний ентузіазм, спрямованість на вдосконалення соціального простору різних рівнів та ін., які під час реалізації у сфері дозвілля узгоджуються з якісними характеристиками дозвіллевої діяльності (добровільність, самоцінність, інтерес, поєднання розвитку, рекреації, розваг) та відповідають меті СПД.

Виходячи з вказаних позицій, автор дисертації визначає анімаційну соціально-педагогічну діяльність (АСПД) зі студентською молоддю у сфері дозвілля як процес активізації, надихання студентів на суспільні перетворення та вдосконалення соціально-культурних умов існування в інформаційному суспільстві через активну просоціальну суб'єктну позицію та інтенсивну соціальну взаємодію в позанавчальний час у ВНЗ і відкритій сфері дозвілля, що сприяє їх соціальному розвитку шляхом реалізації соціальної творчості.

Заслугове на увагу обґрунтована система АСПД, яка має доцільні структурно-функціональні компоненти (рівні: позанавчальна сфера дозвілля ВНЗ та відкрита сфера дозвілля; процесуальні елементи: цільовий, суб'єкт-суб'єктний, організаційно-управлінський, змістовий, операційний, результативний).

Цілком логічним виглядає кожен компонент системи, акцент зроблено на організаційно-управлінському, бо пропонована система має високий ступінь відкритості. Рівновага дотримується завдяки поєднанню

законодавчого регулювання, соціально-виховних умов, сукупності принципів, що пропонуються автором.

Не викликає заперечень те, що практичне впровадження результатів теоретичного осмислення втілюється в розробленій програмі реалізації системи АСПД зі студентською молоддю у сфері дозвілля. Дібрані автором дисертації методи та форми реалізації програми є логічною підсистемою організації соціально-педагогічної діяльності в закладі вищої освіти, а також цілком відповідають психологічним особливостям сучасної студентської молоді. Позитивним є також той факт, що серед методів та форм превалюють ті, які відповідають вимогам інформаційної доби („Студентський медіа-центр”, „Інтернет-клуб”, „Wi-fi – зона інтелекту та позитиву”, віртуальна екскурсія, акція Медіа-варта, квест „Інформаційна безпека” тощо).

У цілому наукова новизна, теоретичне та практичне значення дослідження, поставлені завдання відображено та розв’язано у дисертаційній роботі.

Заслуговує на позитивну оцінку те, що основні положення та результати наукової роботи оприлюднені в 56 наукових публікаціях.

Проте, оцінюючи дисертаційну роботу Наталії Олександрівни Максимовської в цілому позитивно, зупинимось на певних недоліках.

1. Вважаємо за необхідне зробити зауваження стосовно підрозділу „Становлення сфери дозвілля у філогенезі: історико-теоретичний аналіз”, який, на нашу думку, є невиправдано більший за інші підрозділи дисертації.

2. Бажано було б більш чітко відстежити генезу поняття „дозвілля”, так як воно є базовим для понять „сфера дозвілля” та „дозвіллева діяльність”.

3. На нашу думку, особливості інформаційного суспільства, в другому розділі дисертації, схарактеризовано дуже вузько, що залишає певну невизначеність щодо спрямованості соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля саме в новітніх соціально-культурних умовах.

4. Доволі стислим є зображення практичної складової дисертаційного дослідження, що не в повній мірі дозволяє створити цілісне уявлення про тривалий соціально-педагогічний експеримент.

5. На наш погляд, порушено логіку експериментальної частини дисертаційної роботи, тому що її складові містяться в різних розділах дисертації, що ускладнює сприйняття процесу реалізації системи анімаційної соціально-педагогічної діяльності.

6. Робота тільки б виграла, якби детальніше в тексті дисертації було описано особливості запровадження кожного компоненту системи анімаційної соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля, зокрема, які дії виконувалися для реалізації мети, напрямів та завдань, за рахунок чого формувалися ті чи інші вміння, навички, якості особистості студента.

7. Варто було б більш детальніше обґрунтувати, чому саме ефективність системи анімаційної соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля перевіряється через рівні готовності її до соціальної творчості. Так як в роботі (стор. 278) запропоновано критерії, показники та рівні саме готовності до соціальної творчості студентської молоді.

8. Не зовсім зрозумілим є те, що структурні компоненти системи анімаційної соціально-педагогічної діяльності, які повинні бути сталими та конкретно-визначеними, у вашому випадку, набувають різноманітних характеристик та назв, що ускладнює аналіз ефективності функціонування вищезазначеної системи.

9. У тексті дисертаційного дослідження зустрічаються орфографічні, стилістичні та помилки технічного характеру, а також відсутня сторінка переліку скорочень.

Дисертація відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, що дає підстави для присудження Максимовській Наталії Олександрівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук,
професор

С. О. Омельченко

Підпис Омельченко С.О. засвідчую:

Начальник відділу кадрів ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Є.С. Сілін